

„Történelmi feladatot láttunk el, s megbűnhődtünk érte”

Beszélgetés Somodi Istvánnal*

Neve ma már csak az idősebbek emlékezetében él, a fiatalabb nemzedék legfőljebb megsárgult újságokból, színehagyott plakátokból ismerheti őt. Dr. Somodi István ugyanis már régóta nem él aktív politikai életet, közéleti pályája 1956-ban megszakadt – alighanem mindörökre. De mi történt addig? Csak címszavakban: Szegény-parasztcsalád fia. Középiskolás korától részt vesz a népi radikális mozgalmakban. Ott van a legendás balatonszárszói konferencián. 1945-ben földosztó miniszteri biztos Szolnok megyében, a Petőfi munkabrigád egykori parancsnoka, Veres Péter parasztpárti vezető titkára, majd pedig Erdei Ferenc földművelésügyi miniszteré. A két politikus mellett éveket tölt. A hatalom belső „bugyraiban” közvetlen közletről személheti az irányítás torzulását, az ország romlását. Beosztásából eredően a folyamatokhoz akaratlanul is asszisztál, csakúgy, mint mások, de egy idő után van bátorsága levonni a konzekvenciákat. Utána tönkremegy az élete.

– *Mielőtt leültünk beszélgetni, vázlatosan elmesélte ifjúkora izgalmakban bővelkedő történéseit. Ha megengedi, ebbe kapaszkodom. Okmányai fénymásolatát böngészve az ellenállási mozgalomban való részvételéről szóló írás akadt a kezembe.*

– Ezek régi, megfakult dolgok. Érettebb fejjel, évtizedek távlatából megítélve: egykori magatartásom nem sokkal több egy demokratikus ellenzéki tevékenységnél. Emellett ezt a témát rengeteg szomorúság terheli: az együtt induló későbbi meghurcoltak és pribékekké vált társaik véres árnyai. Az okmányt elraktam az íróasztalom fiókjába. Amikor megkaptam a felhívást, lépjek be abba az egyesületbe, amely a kor hasonló szereplőit tömöríti, azzal utasítottam el a lehetőséget, hogy nem ülök le egy asztalhoz Rajk és más magyarok hóhéraival. Tisztelettel gondolok azokra, akik az életüket tették kockára a haza szabadságáért, de lesújtó tény, hogy a régi garnitúra soraiból sokan váltak egyetértő vagy valóságos gyilkosokká is. Ezek az élmények engem és másokat is távol tartanak attól, hogy a kornak valamiféle kedvezményezettjei lehessünk.

– *Mégis hadd akadémkoskodjam: mivel érdemelte ki ezt az elismerő okiratot?*

* Elvész-e a „szárszói gondolat” nyoma az időben, mércévé vált-e ebben a hetvenöt esztendőben? Ha választ nem is tudunk adni az évforduló kapcsán, néhány kérdést talán pontosítottunk. Segítségünkre volt s van ebben Somodi István, aki átélte, végigélte ezt a hét és fél évtized illúziót, össze is foglalta, amennyit addig lehetett, 1989-ben. Utazásunkat 1949-ben kezdtük, a kezdődő kiábrándulással, íme annak az embernek a vallomása, aki közletről élte át ezt is. A beszélgetés, amit itt és most előástunk, első és mindmáig utolsó megjelenési helye: Új Tükör, XXVI/14. 1989. ápr. 2. p. 6–8., lejegyezte Jurkovicz János, megtalálható: <http://www.kosakaroly.hu/vendegoldal/somodi/jurkovicz.html>

– Esetemben a Győrffy-kollégium politikai tevékenysége a magyarázat, és más, kollégiumon kívül zajlott akció, amelyet már régen betemetett a hó. Nincs mit beszélni róla. Nézze, az én generációm sok olyan dolgot követett el vagy volt kénytelen asszisztálni hozzájuk, amelyek, úgy érzem, nem adnak morális alapot arra, hogy az idők végezetéig emlegessük a régi érdemeiket. (Ha nem, hát nem. De azért említsük meg, hogy 1944 nyarán munkaszolgálatosként Somodi István Győrffy Sándorral, a MADISZ későbbi egyetemi titkárával és másokkal a Kárpátokban megszervezte az emlékezetes gyergyótölgyesi táborláza-dást. Erről az Ifjúság című lap 1946. évi karácsonyi száma írt.)

– *Az országban 1945 tavaszán megkezdődött a földosztás. Az egykori iratok tanúsága szerint önt miniszteri biztossá nevezték ki.*

– Amikor az Ideiglenes Nemzeti Kormány megalakult, a Győrffy-kollégistákat is Debrecenbe hívták. Úgy emlékszem, hogy egyszerűen elosztottak bennünket a politikai pártok. Én azt kaptam feladatul, hogy miniszteri biztosi minőségben Szolnokon és környékén készítsem elő a földreform megkezdését, aztán később csináljam is végig. Valamennyi idő múltán a Nemzeti Parasztpárt Szolnok megyei titkárságát is rám ruházták. Azt mondják, én voltam a legfiatalabb a földreformot lebonyolító miniszteri biztosok között. A földosztást sok helyütt Győrffy-kollégisták irányították. Nem állítom, hogy a gyakorlatiasság túlságosan jellemző lett volna ránk. Legtöbbünk egy krajcárt sem kapott, még a költségekre sem. Egy rossz hátizsákkal a vállunkon, benne a földreform rendelet példányaival (egyikünk-másikunk egy madzagon lógó puskával, amihez vagy volt, vagy sem egy-két töltény) indultunk útnak. Szabó Pál az Isten malmaiban örökíti meg ezt a kort. A szó szoros értelmében éjjel-nappal dolgoztunk a földreform végrehajtásán, boldogok voltunk, hogy íródeákjai lehettünk ennek a mozgalomnak. Nyilvánvaló volt az is, hogy nem mindenki ért egyet a földreformmal. A demokratikus pártok igen, de az a tömb, amelyet sommásan és helytelenül reakciónak szoktak nevezni – nem. Egy ízben a szolnoki piactéren vágtam keresztül másodmagammal, amikor egy ismerős, aki az ellenlábasunk volt, megszólított bennünket: „Halljátok az ágyúszót?” (A Dunántúlról ugyanis még gyakran erre hozta a szél.) „Ha a németek visszajönnek, lógni fogtok!” Ez afféle hirtelen harag és ijesztgetés volt, de mutatja a légkört, amelyben mindez lezajlott. Micsoda lendülettel fogtunk hozzá annak „az ezeresztendő álomnak” a realizálásához, amely a parasztság földhöz jutását jelentette! A pártharcok és az egymást késelő indulatok közepette is olyan egysége létezett a nemzetnek, amelyet én most sokunkkal együtt boldogan elfogadnék.

– *Lezajlott a földosztás. Hogyan alakult az élete?*

– A háború után egy sajátos ifjúsági mozgalom bontakozott ki Európának ezen a részén. Mindenekelőtt a háborús károk helyreállításának igénye alakította ki azt a sodró lendületű mozgalmat, amely az önkéntes ifjúsági munkabrigádok kora néven vált ismertté. Tízezres, százezres nagyságrendű tömegek gyűltek össze ifjúsági brigádoknak nevezett egységekben, s vállalták el egy-egy nagyobb objektum megépítését. Ezért semmiféle munkabért nem kaptak, kizárólag a hazaszeretet és az új ország felépítésének a lelkesedése hajtotta őket. Jómagam 1947-ben kaptam azt a megbízást, hogy Jugoszláviába, a samac-szarajevói vasútvonal megépítésére tartó Petőfi brigád parancsnokaként induljak el. Ez kétszáz tagú brigád volt, amely elismerésre méltó módon képviselte

a magyar ifjúságot ezen az építkezésen, és a fiatalok őszinteségével gyógyította az egymásnak okozott korábbi sebeket.

– *Mégsem hepienddel ért véget ez az ifjúsági mozgalom ...*

– 1948-ban, amikor a magyar kormánykörök úgy látták, hogy az ország helyzetének bizonyos mérvű javulása már lehetővé teszi nagyobb objektumok vállalását, megindult a Duna–Tisza-csatorna építése Magyarországon. Ebben az esztendőben a mozgalom a csúcsára ért. (Kár, hogy a félbemaradt csatorna ma már posványos horgászvíz, amolyan modern Csörsz-árka.) Én ekkoriban társaimmal a Magyar Ifjúság Népi Szövetségének azt a részlegét vezettem – az ifjúsági munkabrigádok főparancsnoka címmel –, amely ezeket a munkákat irányította. Azonban amilyen hihetetlen lelkesedéssel bontakozott ki ez a mozgalom, ugyanolyan gyorsan mészárolták le. A Tájékoztató Iroda Jugoszláviára vonatkozó határozata sorvadásra ítélte az egész mozgalmat. A külföldön dolgozók előbb csak gyanússá, később üldözöttekké váltak. Egy évtized múltán megindult az ifjúsági építőtáborok mozgalma, de annak már nincsen köze ezekhez a gyökerekhez.

– *Az építőtáborok mozgalmával párhuzamosan egy másik, a népi kollégiumoké is fellendülőben volt.*

– Hatalmas erővel tört utat magának a népi kollégiumi mozgalom. 1946 nyarán szerveztük meg az országban a népi kollégiumok hálózatát, s ez folytatódott az 1947–48-as esztendőben. Az első népi kollégisták, akik akkor már öregnek számítottak a mozgalomban, vállalták egy-egy népi kollégium vezetését. Ily módon én a budapesti főiskolás Dózsa György Népi Kollégium igazgatója lettem. Azután ezt a vállalkozást is megörölte a terrorista diktatúra malma.

– *Úgy tudom, a népi kollégium igazgatásával párhuzamosan más feladatot is kapott.*

– Igen, ugyanakkor kérdezte meg Veres Péter, hogy volna-e kedvem elmenni mellé dolgozni, titkári beosztásban. Ő abban az időben honvédelmi miniszter volt. (Nem azért, hogy különösebben lelkesedett volna, egyszerűen azért vállalta el, mert a koalíciós osztozkodás idején a parasztpártnak nem jutott más tárca.) Ezzel egyidejűleg, a Nemzeti Parasztpárt igen válságos korszakában a párt elnöke volt, és én mellette buzgolkódtam. Élmény volt vele dolgozni. Mindez életem hátralevő részében egyben súlyos keresztet is jelentett. Aki a huszadik századi magyar szellemóriásainak körében tanult társadalmi ismereteket, emberi, politikai tisztességet, annak a következő korszakban rendkívül nehéz volt az élete.

– *Mivel teltek a napjai?*

– Ha egyszerűsíteni akarom a helyzetet, akkor éjszaka kollégiumi igazgató voltam, napközben pedig az ifjúsági politika és a Parasztpárt elnökségének ügyeit intéztem. Ha olyan típusú vezető személyiségek mellett titkárkodik az ember, mint amilyenek az én kitűnő „gazdáim” voltak, elsősorban az ő ügyeik előkészítése, programjuk vitele, az ezzel kapcsolatos mindenféle adminisztratív és szervezési teendő teszi ki a munka jelentős részét: ügyfelek, parasztlevegációk fogadása, különféle anyagok, tájékoztatók előkészítése referátumra stb. Egy ilyen embernek hihetetlen mennyiségű postája, napi és hosszabb lejáratú ügye van, egymaga képtelen azt áttekinteni, elintézni. Ha csak annyit végzett el az ember, amennyit eddig felsoroltam, már az is kitöltötte a munkaideje

másfélszeresét. S hát emellett természetesen az örökös gyűlésezés. Ezek ma már ismeretlen dolgok, de az akkori forrongó politikai életben mindennapos tevékenység volt.

– *Ezek szerint a választási küzdelmekből is kivette a részét.*

– Hogyne! A Nemzeti Parasztpárt képviselőjében különböző helyekre küldtek ki. A választási hadjáratokat is végigcsináltam, volt úgy, hogy egyetlen nap alatt három-négy községben is megfordultam. Mindez rengeteg politikai és más tanulsággal járt. Egyszer például végignéztem egy zömében szociáldemokrata választási gyűlést Pápán. Külön érdekessége volt az alkalomnak, hogy a kritikus helyzetű Peyer Károly volt a szónok. Peyer megszokta már a régi világban is, hogy a fejéhez vágják jobbról is meg balról is, hogy elárulta a munkásosztályt, eladta Bethlennek a pártot. Tapasztalt politikus és szónok volt. Az opponensek annak rendje és módja szerint most is beépültek a tömegbe, majd egy adott időpontban megzavarták a szónok mondókáját. Peyer balkézről kontrázta a vádakát, tudta, hogy ezt kell tennie, különben menthetetlenül elvész. Ezek a divatok kimúltak a magyar politikai életből. Úgy gondolom, nem kell siratni. De kétségtelen, meg kell siratni azt a demokratizmust, amely akkor még valamelyest létezett, amely ugyancsak eltűnt a politikai életből.

– *... mint ahogyan a Nemzeti Parasztpárt is.*

– A mi tiszta hitű, naiv lelki pártunk a világ legcsodálatosabb pártja volt. Ekkora politikai naivitást és ekkora tiszta hitet együtt egy pártban én még nem találtam soha – hacsak el nem hiszem Marxnak és Engelsnek, hogy az Igazak Szövetsége valami ilyesmi volt annak idején. Itt olyan emberek gyűltek össze, akik az életüket tették fel a nép felszabadításra, a népjólét eszményére. A pártnak voltak tapasztalatai a napi politika sakkhúzásait illetően, de ezt határozottan és deklarátíve elutasította. Az asztalok alatt akkoriban olyan osztozkodások, olyan mocskos perzsavásár zajlott, hogy jobb nem beszélni róla.

– *Az emlékezetes fordulatot, 1948 júniusát követően hová vezetett az útja?*

– Az 1948-as esztendőt az ifjúsági brigádokkal töltöttem, s ezzel tevékenységem az ifjúsági mozgalomban véget ért. Egyetemi tanulmányaim egyelőre befejeződtek; békésebb korokban még csak ilyenkor kezdődött a munka. Ez év őszén Erdei Ferenc meghívott titkárának, de akkor már nem pártszervezeti, hanem államigazgatási minőségben. Átrendeződött a kormány, Erdei államminiszter lett. A Parlamentben a bal oldali oroszán fölött volt egy szerény szobája, s annak az előszobája volt az enyém. Az átmeneti korszak a miniszterelnökségen néhány hónapig tartott; 1949 júniusában Erdei földművelésügyi miniszter lett, és vele mentem át én is a tér túlsó oldalára, a Földművelésügyi Minisztériumba, összesen négy esztendeig dolgoztam mellette, miniszteri titkárként. Ez kegyetlen munka volt, nem utolsósorban azért, mert Erdei imádott és tudott is dolgozni. Kevés olyan munkabírási emberre emlékszik a kortársak serege, mint ő. (Sokan sok mindenért felelősnek tartják, de aki a tragédiáját ismeri, az tudja, hogy egyre növekvő erőfeszítésekkel, élete végéig mentett mindent, amit menteni tudott.) Rengeteget éjszakáztunk, nem egy olyan alkalomra emlékszem, amikor ott virradt ránk. És emlékszem rettenetes dolgokra is, olyanokra, hogy a szemem kiszül utólag a korabeli vezetés helyett, hogy ilyen kiváló embert, mint ő, és egy ilyen – akkor még ütőképes – szervezetet milyen ügyekre használtak. Valakinek eszébe jutott például a pártapparátusban, hogy

ki kell dolgozni egy jogszabályt arra vonatkozóan, hogy mi történjék azzal a kulákkal, aki felgyűjtja a termelőszövetkezet szénáját. De minek kell nekünk ilyen jogszabálytervezetet kidolgozni, amikor van magyar jogrendszer, amelyben a gyűjtogatásról megtalálható egy büntetési tényállás? És egyáltalán és főként: ez az egész szégyenletes kulákügy!...

– Szóval a titkári poszt sem tűnt nyugdíjas állásnak ...

– Néhány esztendei munka után úgy ítélték meg, hogy luxus a miniszter részéről titkári minőségben tartani kiváló kádereket. (Ezt nem én mondtam!) Tessék elküldeni pártiskolára, és utána önálló munkakört bízni rá. Hogyha valaki ezt elvégezte, utána életbiztosításnak tekinthette a pályafutását. Sok más pártbelit átvett az MDP, ezeket is elküldték „marxizmust tanulni”. Ott aztán a sztálinizmust verték a hallgatók fejébe, annak is a legprimitívebb, legodaadóbb formáját. ÁVH-s katona állt az ajtóban, lélek se ki, se be. Reggeltől estig előadás, szeminárium, anyagfeldolgozás és sokfajta dolog, amelyet ma senki sem hinne el. Jó iskola volt: megismerni egy hihetetlen uralmi rendszer káderképző mechanizmusát... Az 1953-as esztendő már a minisztérium jogügyi osztályán talált. Nagy Imre érdeme, hogy megszűnt az az elképesztő munkastílus, amelyet említettem. Magában véve már az is hajmeresztő, hogy külön rendeletet kellett alkotni arról, hogy munkaidőn túl ne dolgoztassák az embereket. Megszűnt hát az éjszakázás, aminek egyébként sem volt értelme, hiszen lélektelen hivatalnokoskodás folyt már akkor. Hol voltunk a kezdeti idők lendületétől, elszántságától, lelkesedésétől?! Ez a korszak sok mindent kilúgozott az emberekből.

– A manapság sokat szidott ötvenes években az 1953-as esztendő voltaképp vízválasztónak számít...

– Mielőtt erre rátérnénk, engedjessék meg egy gondolat: azt hiszem, sokan vagyunk, akik személy szerint nem vesztették el emberi és politikai becsületüket. Mégis, az én generációm történelmi felelőssége abban van, hogy fiatal fejjel, tapasztalatlanul elhittünk sok mindent, ami ma a történelmi maszlagok múzeumi szekrényében található, és addig, ameddig a valóság meg nem győzött bennünket az ellenkezőjéről, ezt a politikát helyesnek vagy legalábbis elkerülhetetlennek tekintettük. Ha visszapillantok a földreformra, az új magyar értelmiség létrehozása körül végzett erőfeszítésekre, a népi kollégiumi mozgalomra, az országépítő brigádok tevékenységére, ezeket ma is tudom vállalni, s természetesen elutasítok mindent, ami már az ország szakadékba taszításának politikája volt. Ez a felismerés vitte generációmat azokba a vitákba, amelyek kutatták a kibontakozás útját. Később a Petőfi-körben kerestük ezt a perspektívát. Kortársaink színe-java benne volt, és, persze, megfordultak ott rangos helyezkedők is, akik megéreztek, hogy itt korszakváltás következik, és igyekeztek megváltani a belépőjegyet. A Petőfi-körben a parancsuralmi tekintélyt nem tisztelő viták zajlottak. Jómagam például a mezőgazdaság ügyében szólaltam fel egyszer, és nagyon egyszerű dolgokat indítványoztam. Az 1953-as kormányprogram a tönkretett magyar mezőgazdaság fellendítését irányozta elő különféle intézkedések formájában; ezen intézkedések kidolgozásában – minisztériumi minőségemben – ugyancsak részt vettem. A Petőfi-köri vitában egyszerűen azt kértem: határozza el a kormány, hogy végre óhajtja-e hajtani ezt a programot: ha igen, számoljon be róla az Országgyűlésben. Mert az non-

szensz egy civilizált országban, hogy kormányprogramot úgy valósítsanak meg, hogy közben tönkresilányítják, és a végrehajtásért alig tesznek valamit.

– *Az ön által felvillantott gondolatok nemigen illenek bele a Petőfi-körről kialakított „hivatalos”, mesterséges képbe...*

– Én a leghatározottabban visszautasítom azokat a demagógiákat, amelyeket a Petőfi-körre szórtak az elmúlt évtizedekben. Mert nem igaz, hogy ott valamiféle ellenforradalmat készítettek elő, hogy a magyar néppel és a magyar fejlődéssel szemben valamiféle aknamunkát folytattak! Becsületes szándékú emberek, közöttük sok kommunista gyülekezete volt az, pusztuló hazájuk sorsát tűzték napirendre, keresték a kibontakozás útját.

– *Feltételezhető-e valami féle gondolati kapocs a szárszói konferencia, amelyen ön ugyancsak részt vett, és a Petőfi-kör között?*

– Nem, mert 1956 eltérő szituáció volt, de maga a felfogás, hogy a „dolgozó nép okos gyülekezetében hányini-vetni meg száz bajunk”, ennyiben ez is egy olyan fórum volt.

– *És akkor jött 1956 ősze ...*

– ... amikor is mindenütt megválasztották az önkormányzati testületeket. A Földművelésügyi Minisztériumban is létrejött a forradalmi bizottság, amelynek elnökéül engem választottak meg. Néhány értetlen ember kivételével az egész minisztérium publikuma, beleértve a kommunistákat is, egyetértett a forradalom célkitűzéseivel. (Sztálinista barátaink ezt gondosan kódosítik és hamisítgatják még ma is.) Ugyanakkor a forradalmi bizottság – ebben, úgy érzem, nekem is részem volt – a legteljesebb mértékben igyekezett rendet és törvényességet tartani, s a magyar parasztság érdeme, hogy idejében fölismerete a történelmi helyzetben a tennivalót. Azzal együtt, hogy egyetértettünk a forradalom különféle követeléseivel, meggyőződésünk volt, hogy az országnak jövőre is enni kell. Végül is az őszi vetés ideje volt! Tehát azon az állásponton voltunk, hogy a munkásoknak megvan a magukhoz való eszük, politikai rutinjuk; ők végezzék a maguk dolgát, a mezőgazdaságban azonban a sztrájkot nemigen lehet szó szerint követni, hiszen éhen hal az ország. Következésképpen a forradalmi bizottság is végezte a maga dolgát, gyakorlati értelemben miniszteri feladatkörben, mert szegény Kovács Béla, aki akkor került haza a szovjet deportálásból, már nem tudta elfoglalni a földművelésügyi miniszteri széket. Úgy érzem, a rendkívül nehéz napokban a mezőgazdaság és a mezőgazdasági irányítás megtette azt – a körülményeket józanul mérlegelve – amit meg lehetett tenni.

– *Így virradt önökre 1956. november negyediké.*

– Megalakult a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány. Utána már nem sok szerepük maradt azoknak, akik megkísérelték ésszerű megoldások közepette irányítani az ország hajóját. Tulajdonképpen két lehetőség kínálkozott: csatlakozni az új konstrukcióhoz vagy elutasítani azt. Jómagam, azok után, amit ezekben az években tapasztaltam, és látva azt, hogy a levitézlett garnitúra egyszerűen belekövesedett a hatalomba meg az ezzel járó pozicionális előnyökbe, nem kértem az együttműködésből. Nem esküdtem fel a Kádár-rezsimre, mint oly sokan a régiek közül, velük nem kívántam egy lobogó alatt szolgálni. Egy darabig, ameddig a forradalmi bizottság működhetett (december közepén szüntették meg), megkíséreltünk befolyást gyakorolni az új vezetésre, hogy

legalább a törvénytelenégeket próbálja meg valamilyen módon feloldani. Értsd: a mezőgazdasággal és a magyar parasztsággal szemben elkövetett merényleteket. Semmi remény nem volt erre. Társaimmal együtt elbocsátottak a minisztériumból, következett a rendőri eljárások korszaka. Amikor diplomatikusan megkíséreltem tájékozódni, hogy a mezőgazdasági igazgatás területén – amely végül is akkori szakterületem volt – számíthatok-e egy darab kenyérre, elég pökhendi üzenet formájában azt a választ kaptam: „Nem. Dögöljön meg!” Erőm most már egyetlen célra koncentrálni kezdett: nem vállalni semmiféle becstelenséget, ha valóban elpusztulok is: bármilyen, a társadalom számára hasznos tevékenységet folytatva, vesztésként ugyan, de emelt fejjel megélni a magam emberségéből. Elmentem hát segédmunkásnak egy betonelemgyártó üzembe, ahol majdnem két esztendeig dolgoztam. Amikor fizikai értelemben tönkrementem, tisztességes emberek összefogtak, s annyit lehetővé tettek, hogy a mezőgazdasági kutatásban – Martonvásáron – egy legalacsonyabb értelmiségi munkakört kaphassak. Csak néhány napig élveztem ezt a helyzetet, mert a „fekete kéz” utánam nyúlt; megparancsolták a munkáltatónak, a Tudományos Akadémia Mezőgazdasági Kutató Intézetének, hogy bocsásson el. Erőszakoskodások, huzavonák után végül nem kellett elmennem, de megfosztottak az értelmiségi munkakörtől.

– *Legalább „egyenesbe került” azután?*

– Soha többé. Egy évtized múltán nagy nehezen kutatói munkakört kaptam, miután a jog- és államtudományi diploma mellé megszereztem az agrármér-

Pillanatkép az 1943-as Szárszói Konferenciáról.

A padon ülnek, balról jobbra: Szabó Pál, Nagy Ferenc, Kovács Béla.

A kép bal sarkában, Szabó Pál lábánál, a földön ül Somodi István. (Bérci László felvétele)

női végzettséget is. És közben – munkaképes korom delén – végérvényesen tönkrement az életem. Ez három évtizedes kálvária, állampolgári jogaimat sértő, emberi méltóságomat megalázó intézkedésekkel, gondosan felügyelt mellőztetéssel, helyre nem hozható hátrányokkal, köztük a pálya újabb, végleges derékba törésével, a minimum alá szorított életviszonyokkal. Ily módon esetemben a minden törvényes alapot nélkülöző megtorlás most már mindvégig tart. Alkotó férfikoromat elrabolta egy soha szabatosan nem definiált penitencia kényszere, egészségemet szétroncsolták a lehetetlen körülmények, életem aktív szakasza értelem nélkül véget ért; vár az utolsó periódus nyomorúsága. A részleteket ne kívánja, nem kevesen vannak így kortársaim közül, az úgy hazánk és a kor szégyene, amelyet legjobb volna mindörökre elfelejteni.

– *Visszatekintve a harmincöt-negyven évvel ezelőtti eseményekre, hogyan összegezné közéleti szereplését?*

– Az én curriculum vitae-em nem egyedi eset. Olyan generációnak vagyok a tagja, amelyet egy társadalmi szükségszerűség dobott a magyar közélet felszínére. Történelmi feladatot láttunk el abban a válságos időszakban, amelyet kijelölt a sorsunk. A nemzedék tisztességes fele naiv idealizmustól vezetetten minden időben népének jobb jövőjét akarta szolgálni. Amikor megállapítottuk, hogy hamiskártyások eszközévé váltunk, akik a mi tiszta lelkesedésünket országpusztító céljaikra használják fel, szembefordultunk velük. Ebbe buktunk bele, és a tönkretett élet után jóvátételre nincs mód többé, öregségünkre nem marad más, mint várakozással tekinteni a kibontakozó demokratizálódás elé, amelyben a nép végre valóságosan is gazdája lesz hazájának.

E számunk szerzői

Bérci László (1909–1997) – fényképész

Bereményi Géza (1946) – író, filmrendező,
Budapest

Bíró Zoltán (1941) – irodalomtörténész,
politikus, Budapest

Dékány Károly (1920–1994) – költő

Domahidy Miklós (1922–2008) – költő,
író, borász

Filep Tamás Gusztáv (1961) – művelődés-
történész, Budapest

Gáli József (1930–1981) – író, műfordító

Gátfalvi István (1951) – költő, fotográfus,
Mezőkeresztes

Jurkovics János (1959–2013)

Márai Sándor (1900–1989) – író

Medvigy Endre (1948) – irodalomkutató,
szerkesztő, Budapest

Nyéki Lajos (1926–2008) – költő, nyelvész

Sinka István (1897–1969) – költő, író

Somodi István dr. (1925) – jogász, agrár-
mérnök, Budapest

Szabó Szekeres Zsuzsa (1943) – szerkesz-
tő, Párizs és Budapest

Szabó Zoltán (1912–1984) – író, faluku-
tató

Szeredi Pál (1955) – történész, Budapest

Tamási Orosz János (1953) – költő, újság-
író, szerkesztő, Budapest

Töttös Gábor dr. (1954) – helytörténész,
Szekszárd

Varga László dr. (1910–2003) író, politi-
kus

Zsögödi Nagy Imre (1893–1976) festő,
grafikus